ט) **חמו למיטעי.** הסמוך מן הגולה ממרי כו' אבל הסמוך ללא עבדינן ללא לחסכר כי עבדינן למונאי שבת ידעי דחסכר הוא: **ועבדינן לחמל.** ומקן רגילין לעשות כל שאר המלאין (ט): **מידע ידעי דחסכר הוא.** ומחמת חיסור שבת שחיכיר בגיל משוחות אין ממלא אין לחסכר כי לא עבדי לחיחנוסי. בשכרות של משתה הסמוך: **ולעבדי לחמל ולא לחסכר.** וכי מקלע ר"ח חסכר בערב שבת ולא עבדינן מידע ידעי דחסכר הוא ולא תלו בשכרות ללא במידי דשכיח דכל חלשים חסרין לא עבדינן והאי נמי לא עבוד: **אמר אביי משום ניסוך מלאכה כו'** ולא גרסינן **גוירה.** אי אמרת נעביד לחמל ולא לחסכר אין לך ר"ח שאין מחבטלין בני הגולה ממלאכה שני ימים יום ל' שאם היום ר"ח ויום שלשים ואחד שאם עיברו את המדם והיום ר"ח אבל כי עבדינן משוחות לחסכר לאור יום ל' ידעי שביום שלשים נקבע ויעשו מלאכה למחר ואין בטלין שני ימים ללא במעובר: **כילד היו משיאין כו':** **אמר רב אחלא.** כך שם האילן כלאמרינן בחסכת בילה (דף טו:) יטע בהן אחר: **טוריניתא.** פייני"ל בלע"ז: **נרתא.** נוש"ן בלע"ז: **שלגא.** ש"פ בלע"ז: **נוטמי.** לוחמ"י בלע"ז: **בלוטי.** לירקוו"ה בלע"ז שגדילין בו פירי שקורין גלינד"ה: **לסיפא.** מין עץ העולה בקרקע היס ושמו קולחל"ו: **ערי.** לויב"ו שם האילן ואת פריו קורין ביי"ס: **דולבי.** קאטאניי"ל: **ולי אחיר לה יעברנו.** לנחל שעתיד לנאת מביא המקדש: **זו בורני גדולה.** ספיגה שקורין דרומו"ט: **היכי עבדי.** לותה בורני גדולה למאי עבידתא: **חלא.** חול: **עד דשכחה.** שוליה שוכנים בקרקעית היס ועודנה נרחית למעלה מן המים דמקום שהחלמוגים גדילים ביס אין היס עמוק כל כך: **בר אמורא.** מלומד לשון בהרות: **וקטר אטוני דציפא.** מביאי פשתן שהן קשין לינתק וקושר רחשו אחד בשורש האילן ורחשו אחד בגורני: **ושקלי.** הוא גברי חלא דספיגה ושדו לבחרתי והיא עולה ממוך המים ועוקרת שרשי האילן: **פרווסא.** פורט"ו בלע"ז ובלשון משנה (ב) נמל: **משקן מרגנייתא.** מקרקעית היס על ידי בר אמורא: **ומקריין פרווסא דמשמשיו.** לותה של פרסיים שקורין נמל של מלוכה: **ונקיתי דמם לא נקיתי.** אם בחתי לנקות את העכו"ם משאר עוונות לא (ג) אנקם מדמם של ישראל:

והא דלא עביד במוצאי שבת איתנוסי איתנוסו. ולפ"ת והשתא נמי ללא עבדו אמאי כלל כי מיחל ר"ח אלא בשבת יאמרו מהי מסר הוא והאי ללא עביד אמאי איתנוסו. כשכרות של משתה הסמוך למיטעי אמרי האי חסר הוא והאי דלא מאחמול משום דלא אפשר או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו וליעביד בין אמלא בין אחסר וכי מקלע ר"ח בע"ש לא ליעביד כלל וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת ועבדינן אמלא מידע ידעי דחסכר הוא אפילו הכי אתו למיטעי אמרי האי מלא הוא והאי דלא עבדי איתנוסי הוא דאיתנוסי וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר כלל אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם שני ימים: כיצד היו משיאין משואות מביאין בלונסות כו': אמר רב יהודה ד' מיני ארזים הן ארז קתרום עץ שמן וברוש קתרום אמר רב אדדא [ו]דבי רבי שילא אמרי מבליגא ואמרי לה זו גולמיש ופליגא דרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב [ז]עשרה מיני ארזים הם שנאמר [1]אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו ארז ארזא שטה תורניתא הדס אסא עץ שמן אפרסמא ברוש ברתא תדהר שאגא תאשור שוריבנא הני שבעה הוו כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגין אלונים בוטמי אלמונים בלוטי אלמוגין כסיתא א"ד ארונים ערמונים אלמוגין ארונים ערי ערמונים דולבי אלמוגין כסיתא [2]וצי אדיר לא יעברנו אמר רב [ח]זו בורני גדולה היכי עבדו מייתו שית אלפי גברי בתריסר ירחי שתא ואמרי לה תריסר אלפי גברי בשיתא ירחי שתא וטעני לה חלא עד דשכנא ונחית בר [ט]אמוראי וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא וקטר להו בספינתא ונטלי חלא ושדו לבראי וכמה דמדליא עקרא ומתיא ומחליף על חד תרין בכספא תלת פרוותא הויין תרתי בי ארמאי[י] וחדא דבי פרסאי דבי ארמאי מסקן כסיתא דבי פרסאי מסקן מרגנייתא ומקרייא פרוותא דמשמהיג א"ר יוחנן כל שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים עתיד הקב"ה להחזירן לה שנאמר אתן במדבר ארז שטה ואין מדבר אלא ירושלים שנאמר [3]ציון מדבר היתה [י] וגו' ואמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדם במדבר [יא] דבי רבי איבא דאמרי כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדם במדבר דחביב [יב] וא"ר יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים [יג] שאין להם תקנה שנא' [4]תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצי' נחשת ותחת האבנים ברזל תחת ר"ע וחביריו מאי מביאין ועליהם הוא אומר [5]ונקיתי דמם לא נקיתי: ומאין היו משיאין משואות כו' ומבית בלתין: מאי בית בלתין אמר רב זו **ערמונים** דולבי. פי' בקונטרס קסטיניי"ל והכיאו עלי זית ועלי עץ שמן ובמסכת תמיד (פ"ג משנה ג) עץ זית פסול למערכה עץ שמן כשר: וקשיא דבפרק לולב הגזול [יד] גבי ענפיו תופין את [טו] רובו פריך ומימא דולבא ומן קל חזינן דלאו הכי הוא ומיהו התם נמי פי' בקונטרס קסטיניי"ל: זו **מתני' כיצד משיאין משואות מביאין בלונסאות** כל הלמד תורה ומלמדה שנאמר תחת הנחשת אביא זהב וגו', תחת ר' עקיב' וחביריו מי מביאין, והיינו דכתיב ונקיתי דמם לא נקיתי וגו'.

למיטעי אמרי האי חסר הוא והאי דלא עביד מאחמול משום דלא אפשר או דלמא מלא הוא ובזמנו עבדו וליעביד בין אמלא בין אחסר וכי מקלע ר"ח בע"ש לא ליעביד כלל וכיון דלא עבדינן מוצאי שבת ועבדינן אמלא מידע ידעי דחסכר הוא אפילו הכי אתו למיטעי אמרי האי מלא הוא והאי דלא עבדי איתנוסי הוא דאיתנוסי וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר כלל אמר אביי משום ביטול מלאכה לעם שני ימים: כיצד היו משיאין משואות מביאין בלונסות כו': אמר רב יהודה ד' מיני ארזים הן ארז קתרום עץ שמן וברוש קתרום אמר רב אדדא [ו]דבי רבי שילא אמרי מבליגא ואמרי לה זו גולמיש ופליגא דרבה בר רב הונא דאמר רבה בר רב הונא אמרי בי רב [ז]עשרה מיני ארזים הם שנאמר [1]אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו ארז ארזא שטה תורניתא הדס אסא עץ שמן אפרסמא ברוש ברתא תדהר שאגא תאשור שוריבנא הני שבעה הוו כי אתא רב דימי אמר הוסיפו עליהם אלונים אלמונים אלמוגין אלונים בוטמי אלמונים בלוטי אלמוגין כסיתא א"ד ארונים ערמונים אלמוגין ארונים ערי ערמונים דולבי אלמוגין כסיתא [2]וצי אדיר לא יעברנו אמר רב [ח]זו בורני גדולה היכי עבדו מייתו שית אלפי גברי בתריסר ירחי שתא ואמרי לה תריסר אלפי גברי בשיתא ירחי שתא וטעני לה חלא עד דשכנא ונחית בר [ט]אמוראי וקטר אטוני דכיתנא בכסיתא וקטר להו בספינתא ונטלי חלא ושדו לבראי וכמה דמדליא עקרא ומתיא ומחליף על חד תרין בכספא תלת פרוותא הויין תרתי בי ארמאי[י] וחדא דבי פרסאי דבי ארמאי מסקן כסיתא דבי פרסאי מסקן מרגנייתא ומקרייא פרוותא דמשמהיג א"ר יוחנן כל שיטה ושיטה שנטלו נכרים מירושלים עתיד הקב"ה להחזירן לה שנאמר אתן במדבר ארז שטה ואין מדבר אלא ירושלים שנאמר [3]ציון מדבר היתה [י] וגו' ואמר רבי יוחנן כל הלומד תורה ואינו מלמדה דומה להדם במדבר [יא] דבי רבי איבא דאמרי כל הלומד תורה ומלמדה במקום שאין ת"ח דומה להדם במדבר דחביב [יב] וא"ר יוחנן אוי להם לעובדי כוכבים [יג] שאין להם תקנה שנא' [4]תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצי' נחשת ותחת האבנים ברזל תחת ר"ע וחביריו מאי מביאין ועליהם הוא אומר [5]ונקיתי דמם לא נקיתי: ומאין היו משיאין משואות כו' ומבית בלתין: מאי בית בלתין אמר רב זו **ערמונים** דולבי. פי' בקונטרס קסטיניי"ל והכיאו עלי זית ועלי עץ שמן ובמסכת תמיד (פ"ג משנה ג) עץ זית פסול למערכה עץ שמן כשר: וקשיא דבפרק לולב הגזול [יד] גבי ענפיו תופין את [טו] רובו פריך ומימא דולבא ומן קל חזינן דלאו הכי הוא ומיהו התם נמי פי' בקונטרס קסטיניי"ל: זו **מתני' כיצד משיאין משואות מביאין בלונסאות** כל הלמד תורה ומלמדה שנאמר תחת הנחשת אביא זהב וגו', תחת ר' עקיב' וחביריו מי מביאין, והיינו דכתיב ונקיתי דמם לא נקיתי וגו'.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ציון מדבר היתה ירושלים שממה ואמר רבי יוחנן: (ב) רש"י ד"ה ובעבדינן ול"ה מידע ידעי הל"ג: (ג) ד"ה ונקיתי דמם כו' משאר עוונות לא אנקה מדמם:

גליון הש"ס

תום' ד"ה ארבעה מיני ארזים וכו' ובירושלמי חשיב כ"ה. וכן הוא בפ"ק שמות פרשה לה:

מוסף רש"י

מבליגא. עץ הוא (סנהדרין קח:).

רבינו חננאל

יטעו, יאמרו כי חסר היה ולא עשו. או מלא היה וראש חדש בשבת היה. והמשואות בזמנן עשו אותן אור ל"ב שהוא לילי ל"א שהוא אור עיבורו. ואקשינן ונעביד בין אמלא ובין אחסר, וכי מיקלע כי האי גונא לא ליעביד כלל כול'. ופרקינן אפילו הכי אתו למיטעא, יאמרו יתכן שהיה חסר ולא עשו משואות משום איסור שבת, או מלא היה ולא נמנעו מלעשות משואות אלא משום אונס שאירע להם. ואקשינן מאי חזית דעבדינן אחסר, וליעביד אמלא ולא ליעביד אחסר. ופריק אביי משום ביטול מלאכה. כלומר, צריך בכל חדש להיבטל יום ל' ויום ל"א, ואם יעשו להן משואות נתברר כי החדש מלא היה, ואם לא יעשו נתברר כי חסר היה, ולעולם אין הדבר מתברר אלא באור היום ל"ב, מה שאין כן בחסר, (אלא) אם יראו המשואות אור ל"א יודעין שחסר היה, ואם לאו יודעין שהוא מלא. ירושלמי: תמן, בתמיד ובמסכת יום הכפורים תנינן, הרואה אומר בורקי, מהו בורקי תמן אמרי ברק ברקא אנהר מנהרא. ואקשינן עלה ועד אחד נאמן, ופרקינן שנייה היא הכא שאתה יכול לעמוד עליו, ואין אדם משקר בכי האי גוונא וחש לומר

1. אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וְהַדַּס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וְתַאֲשׁוּר יַחְדָּו:
ישעיהו מא יט
2. כִּי אִם שָׁם אַדִּיר יְיָ לָנוּ מְקוֹם נְהָרִים יְאֹרִים רְחָבֵי יָדָיִם בֶּל תֵּלֵךְ בּוֹ אֳנִי שֵׁיט וְצִי אַדִּיר לֹא יַעַבְרֶנּוּ: ישעיהו לג כא
3. עָרֵי קָדְשֶׁךָ הָיוּ מִדְבָּר צִיּוֹן מִדְבָּר הָיְתָה יְרוּשָׁלַם שְׁמָמָה:
ישעיהו סד ט
4. תַּחַת הַנְּחֹשֶׁת אָבִיא זָהָב וְתַחַת הַבַּרְזֶל אָבִיא כֶּסֶף וְתַחַת הָעֵצִים נְחֹשֶׁת וְתַחַת הָאֲבָנִים בַּרְזֶל וְשַׂמְתִּי פְקֻדָּתֵךְ שָׁלוֹם וְנֹגְשַׂיִךְ צְדָקָה:
ישעיהו ס יז
5. וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי וַיְיָ שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן:
יואל ד כא

לעזי רש"י

פיניי"א [פי"ן]. אורן. **בוס"ו** [בוי"ש]. עץ תאשור.
ש"פ. אשוח.
אולמ"א. בוקיצה (עץ).
צירקוו"ה [קישנ"א]. אלון.
גליאנד"ה [גלנ"ט]. בלוטים.
קוראל"ו [קור"ל]. אלמוג.
לוירי"ו [לו"ר]. דפנה.
ביי"ס. גרגירים.
קשטאניי"א [קשטיניי"ש]. עצי-ערמונים.
דרומונ"ט. סוג ספינה.
פורט"ו [פור"ט]. נמל.

רבינו חננאל (המשך)

עד דו עליל ונפיק מנהרא. חכימיא לה מילתא, כלומר דבר זה מתברר[ט]. אמר עד אחד נולד לאיש פלוני בשבת, מלין [אותו] על פיו, חשיכה במוצאי שבת מטלטלין אותו[ן] על פיו. ר' חייא מטלטל אפומה דמלויתה ר' (מאמל) [אימי מל] על פי נשים דאמרי שמשא הות בסיסיתא. מכירי מכיריו של עד שראה את הלבנה, מהו לחלל עליהן את השבת. שמעינן לה מהכא, רבי נהוראי אומר מעשה שיר[ד]תי להעיד על עד אחד באושא, לא שהיו צריכין לי, אלא עילה בקשתי להקביל פני חבירי. ומה קילקול הוה תמן, שהיו אומרים עצרת לאחר השבת, והיו יוצאין עליו מבערב בחזקת שנתקדש. מעתה על ניסן לא יקבלו, אלא מן המיודעין, על שאר ירחיא יקבלון. אמר רבי יוסי בר בון

ט) עיין בדרכינו תנינא בסוף מס' שבת. י) בירושלמי לפנינו ליתא בזיטוי לשון קלת ממה שכתב רבינו ור"ת בס"ע ופ"מ.